

Alushariduse korraldusest Eestis

■ Eesti lasteaedades käib Euroopa Liidu riikidega võrreldes palju lapsi, siiski ei ole meil kõikjal tagatud piisav ligipääs alusharidusele.

James J. Heckmani teooria kohaselt toob alusharidusse panustatud raha hiljem ühiskonnale kolmekordset kasu, kuna lapse varajases eas saadud kvaliteetne haridus vähendab hilisemaid probleeme. Lasteaia kogemusega õpilased saavutavad põhikoolis süstemaatiliselt kõrgemaid tulemusi. Euroopa konkurentsivõime kavast tulenevalt on sihiks, et Euroopa Liidu liikmesriikides osaleb 2020. aastaks alusharidust võimaldavas asutuses 95% kõigist nelja-aastastest kuni kooliminekueas lastest. EL-i keskmine oli 2009. aastal 91,7%. Eestit edestavad Euroopa Liidu riikidest Prantsusmaa, Holland, Belgia, Hispaania, Itaalia, Malta, Inglismaa ja Saksamaa, kus koolieelsetes lasteasutustes käib 95–100% nelja-aastastest kuni kooliminekueas lastest.

Eesti EL-i eesmärgile lähemal kui Soome

Eestis käib lasteaia 94% vastavast eagrupid (Eesti hariduse infosüsteemi 2011/2012. õa andmed). Kõrgeimad koolieelikute osalusprotsendid on Harju-, Rapla-, Tartu- ja Pärnumaal. 1,5–3-aastastest käib Eesti lasteaedades keskmiselt 75% vasta-va eagrupi lastest. Keskmisest näitajast rohkem, s.o üle 77% on väikelapsi Ida-Viru, Saare, Harju ja Võru maakonna lasteaedades.

Tänavu mais Tallinna, Tartu ja Võru lasteaedu külastanud Soome lasteaiaõpetajate liidu esinaine Anne Liimola tunnustas meie alushariduse kvaliteeti ning kättesaadavust. Ta pidas oluliseks, et Eestis on tehtud lapsi ja peresid toetavaid poliitilisi otsuseid, nagu näiteks vanemapalk, lasteaedade ehitamine ja renoveerimine, ning mainis, et Eestis on Euroopa Liidu alushariduse eesmärgile oluliselt lähemal kui Soome. Anne Liimola rõhutas, et Eesti lasteaedades tehakse head koostööd vanematega. Ta kiitis, et Eestis hinnatakse oma lasteaia kõõki ja kohalikku toitu ning tervisekasvatust on heal tasemel. Rühmad on Eestis sama suured kui Soomes.

Pered vajavad erinevaid lahendusi

Eesti riik on 2007.–2013. a toetanud omavalitsusi lasteaiahoonete renoveerimisel ja ehitamisel 49 miljoni euroga. Lähtudes vabariigi valitsuse tegevusprogrammist 2011–2015, toetatakse omavalitsusi riiklikult lasteaiakohtade loomisel ja lasteasutuste energiasäästlikkuse parandamisel Euroopa Liidu tõukefondide, KOIT-kava ning Kyoto saastekvootide müügist laekuva rahaga. Siiski ei ole kõigis piirkondades tagatud piisav ligipääs alusharidusele. Probleme esineb eelkõige Tallinnas ja Tartus ning neile lähedastes valdades.

Ootejärjekorras on valdavalt 1,5–3-aastased lapsed, kes vajavad paindlikumaid alushariduse ja hoiuvõimalusi. Riigid, kus on suudetud tagada alushariduse hea kättesaadavus ja kvaliteet, on valinud tee, mis soodustab väikelaste alushariduse ja hoiuvormide mitmekesisust, näiteks lisaks munitsipaalasteasutustele toetavad kohalikud omavalitsused eralasteaedu, -hoiurühmi ja individuaalset lapsehoitu.

Pingeid tekitav laste arv rühmas

Lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate seas tekitab pingeid laste arvu suurenemine rühmades. Kõige rohkem on lapsi Harju ja Tartu maakonna söime-, liit- ja aiarühmades (keskmised näitajad vastavalt 18, 21 ja 23 Harjumaal ning 17, 18 ja 23 Tartumaal). Koolieelse lasteasutuse seaduse järgi võib söimerühmas olla maksimaalselt 16, liitühmas 20 ja aiarühmas 24 last ning omavalitsus peab tagama tingimuste vastavuse tervisekaitse- ja personali nõuetele. Eesti lasteaedades on keskmiselt 16 last söimerühmas, 18 last liitühmas ja 22 last aiarühmas.

Omavalitsused peavad pöörama rohkem tähelepanu lasteaia- ja hoiukohtade vajaduse prognoosimisele ning uute kohtade loomisele, sh eraalgatuse soodustamisele. Oluline on, et info alushariduse ja hoiuvõimalustest oleks omavalitsuse tasandil lapsevanematele hästi kättesaadav ning hariduse võimaldamine läbipaistev.

Kõige kõrgemat töötasu saavad Harjumaal lasteaiaõpetajad, 653 eurot kuus, samas kui Ida-Virumaa õpetajate keskmine palgamäär on 528 eurot.

Laste kohalkäimise näitaja alusel võib väita, et tervemad ja tihemini lasteaia käivad lapsed on Hiiumaal, Võrumaal, Valgamaal ja Ida-Virumaal (lasteaia külastatavus on rohkem kui 68% lasteaia keskmisest tööpäevade arvust). Hiiumaal, Võrumaal ja Ida-Virumaal on lastel mängimiseks ja õppimiseks ka suuremad rühmatoad kui mujal Eestis, üle 5,3 m² lapse kohta. Hiiumaal on renoveeritud ja vastavad tänapäeva nõuetele kõik lasteaiaid.

Kuigi Harjumaal käib lasteaia 98% 4–6-aastastest lastest, on seal laste kohalkäimine kõige madalam Eestis (lasteasutuste külastatavus on 59% lasteaia keskmisest tööpäevade arvust). Võib järeldada, et enamik Harjumaal lapsi kasutab lasteaia kohta osajaliselt või haigestub tihti.

Õpetajate ja abide koostöö

Eesti hariduse infosüsteemi andmetel oli 2011/2012. õa-l 79% koolieelsete lasteasutuste pedagoogidest kõrgharidusega ja ligi 8% omandas kõrgharidust hariduse vallas. Põhjamaades toimub lasteaiaõpetajate tasemekoolitus samuti kõrghariduse tasemel, kuid kõrgharidusega õpetajate osa koolieelsetes lasteasutustes on Eestiga

„Omavalitsused peavad pöörama senisest rohkem tähelepanu lasteaia- ja hoiukohtade vajaduse prognoosimisele ning uute kohtade loomisele, sh eraalgatuse soodustamisele. Info alushariduse ja hoiuvõimalustest peab olema omavalitsuse tasandil hästi kättesaadav ning hariduse võimaldamine läbipaistev,“ rõhutab Tiina Peterson.

võrreldes oluliselt väiksem. Rühmades töötab enamasti üheaegselt üks õpetaja ja kaks õpetaja abi, Eestis on suhe vastupidine.

Oluline näitaja lasteasutuse kvaliteedi hindamisel on täiskasvanute ja laste suhtarv rühmades (laste arv täiskasvanu kohta). Riiklikust õppekavast tulenevalt peab rühma personal tagama lastele loova mängu, aktiivse õppimise, väikestes gruppides tegutsemise ja valikute tegemise võimalused. Eesti õigusaktide järgi kuulub rühma personali kolm täiskasvanut ja maksimaalselt 24 last, mis teeb keskmiseks suhtarvuks 8 last täiskasvanu kohta, Soomes on vastav näitaja 7, Ungaris 12, Rootsis on suhtarvu sätestamine omavalitsuse otsustuspädevuses (enamasti 6–7 last täiskasvanu kohta). Euroopa Liidu komisjoni soovitusel on suhtarvud söimealistel lastel maksimaalselt 1 : 8; 3–6-aastastel lastel 1 : 15.

Kahjuks on Eestis lasteaedade töökorralduses küllaltki levinud mudel, kus õpetaja tegeleb lastega ükski ning koostöö teise õpetaja ja õpetaja abiga puudub. Lühem rühma lahtiolekuag, kattuvate tööaegade võimaldamine õpetajatele ja õpetaja abidele ning koristamise tsentraliseerimine võimaldaks lastele parema päevarütmiga ja arengu toetamist.

Turvaline ja arendav keskkond

Lasteaikoha maksumus sõltub eelkõige lasteaia suurusel, majandamiskuludest ja omavalitsuse prioriteetidest. Liigne keskendumine vaid hoonete tehniliste nõuete täitmisele võib jätta tähelepanu alt välja laste arendava ja turvalise kasvukeskkonna loomise, mis on lasteasutuse põhiülesanne. Lasteasutuste majandamistegevust annab paremini korraldada iga

asutuse tasandil ja lasteaedadeülevalt. Praegu võib väita, et Eesti lasteaedades kulutatakse liiga palju energiat ja ressursse (sh aega) tugiprotsessidele, näiteks koristamisele, administreerimisele jne.

Omavalitsuste sätestatud lasteaikoha arvestuslik maksumus lapse kohta kuus on kõige kõrgem Rapla-, Lääne-Viru-, Ida-Viru-, Jõgeva- ja Valgamaal, ületades 194 eurot lapse kohta kuus. Harjumaal keskmine näitaja (156 eurot) jääb tugevasti alla maakondade keskmisele näitajale (177 eurot). Tekib küsimus, kas sellega on võimalik tagada lastele turvaline ja arendav kasvukeskkond, teades, et suur osa rahast läheb õpetajate palkadeks. Munitsipaalasteasutustes ületas lapsevanema kaetav osa (välja arvatud toidukulu) lapse kohta kuus 20 eurot Viljandi-, Harju-, Jõgeva-, Ida-Viru-, Pärnu- ja Tartumaal. Kõige väiksem oli lapsevanemate osalustasu Hiiumaal: 10 eurot kuus.

Laste kohalkäimise näitaja alusel võib väita, et tervemad ja tihemini lasteaia käivad lapsed on Hiiumaal, Võrumaal, Valgamaal ja Ida-Virumaal (lasteaia külastatavus on rohkem kui 68% lasteaia keskmisest tööpäevade arvust).

Põhjamaades ulatub lapsevanemate tasu 200–300 euroni, samas diferentseeritakse lasteaia tasu, lähtudes perede võimalustest ja majanduslikest tingimustest. Väga oluliseks peetakse, et erivajadusega ja madala sotsiaalse staatusega perede lapsed oleksid lasteaeda kaasatud, sest nende alushariduse omandamine enne kooli on eriti oluline.

Palgamäärad vajavad ühtset kokkulepet

Koolieelse lasteasutuse seadus sätestab, et lasteasutuse õpetaja palga alammääras lepivad kokku omavalitsusüksuste ja lasteasutuste õpetajate esindajad. Eesti lasteaednike liit ja Eesti alushariduse juhtide ühendus on haridus- ja teadusministeeriumi koostööpartnerid alushariduse valdkonna arendamisel. Kahjuks on nendel organisatsioonidel väga vähe liikmeid ja nad ei hõlma Eesti kõiki piirkondi, mistõttu on raske kokkulepetele jõuda.

Omavalitsused otsustavad paikkonna koolieelsete lasteasutuste õpetajate töö- ja palgatingimuste üle. Pedagoogi ametijärguga õpetaja palk munitsipaalasteaedades on rohkem kui 595 eurot kuus Harju, Lääne-Viru, Valga, Tartu ja Pärnu maakonnas. Kõige kõrgemat töötasu saavad Harjumaal lasteaiaõpetajad, 653 eurot kuus, samas kui Ida-Virumaal on õpetajate keskmine palgamäär 528 eurot. Mõtlemata paneb analüüsi käigus selgunud tulemus, et kuigi lasteaikoha arvestuslik maksumus ja lapsevanemate osalustasu on näiteks Ida-Virumaal keskmisest kõrgemad, napib raha lasteaiaõpetajate töö väärtustamiseks.

Riigi haridus- ja sotsiaalpoliitika peab inimesi aitama, võrdsete võimaluste loomine eelkooliealistele lastele ja nende peredele on ülioluline. Lastele, kelle vanemad seda soovivad, peab olema tagatud ligipääs alushariduse ja hoiu vormidele. Neljandast eluaastast peab lastel olema võimalik omandada alusharidust koolieelses lasteasutuses, et luua head eeldused koolivalmiduse kujunemiseks ja põhi-koolis õppimiseks.

Tiina Peterson

HTM-i üldharidusosakonna peaekspert